

Socialpædagogisk Praksis i DemensOmsorg- SPiDO

Undervisernes syn på undervisning,
læring mv. i SPiDO

December 2008

Publikationen er udgivet af
Servicestyrelsen
Edisonsvej 18, 1.
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00
E-mail: servicestyrelsen@servicestyrelsen.dk
www.servicestyrelsen.dk

Indhold udarbejdet af Helle Krogh Hansen for Servicestyrelsen.

Download rapporten på www.servicestyrelsen.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse af kilde.

Digital ISBN: 978-87-92031-57-0

Indholdsfortegnelse

Indledning	1
Om projektet og evalueringen	2
Projektets baggrund - SPiDO's mål og pædagogiske pejlemærker	2
Evalueringens formål og metodologi	3
Evalueringens empiriske grundlag	3
Undervisernes pædagogiske pejlemærker, erfaringer og vurderinger	5
Syn på kursisterne og deres forudsætninger	5
SPiDO's mål og formål	12
Struktur, indhold, metoder og materialer	13
Læreprocesser	23
Rammefaktorer	28
Hvad og hvordan kan man vurdere et SPiDO-forløb?	30
Afslutning	33
En kort konkluderende opsamling	34

Indledning

Herværende rapport redegør for SPiDO-undervisernes syn på undervisning og læreprocesser i SPiDO-kurserne, herunder mål, formål, pædagogik/didaktik og de praktiske rammer for kursernes gennemførelse.

SPiDO er akronym for "Socialpædagogisk Praksis i Demensomsorg". Redegørelsen, som hovedsageligt bygger på kvalitative, semistrukturerede interviews med undervisere, udgør den ene af i alt tre evalueringer af SPiDO-projektet.

Denne rapport bygger på medlem af styregruppen i projektet, Helle Krogh Hansens interview med underviserne. Rapporten er dermed både Helle Krog Hansens egen evaluering, og undervisernes vurderinger. Der er dermed tale om en form for intern-ekstern afdækning af de erfaringer, som er opbygget gennem projektførelsen.

Helle Krogh Hansen var med til at udvikle de oprindelige projekter om socialpædagogik i demensomsorg, og er i dag ansat på Professionshøjskolen Metropol, hvor hun er leder af Center for Sammenhængende Forløb i Social- og Sundhedssektoren.

De to andre evalueringer af SPiDO-projektet er henholdsvis cand. scient. pol. Mette Sørensens spørgeskemabaserede undersøgelse af SPiDO-kursisternes syn på forløbene og lektor cand. jur. Peter Vangsgaards undersøgelse af, hvordan SPiDO er modtaget og implementeret i praksis. Begge vil kunne læses på servicestyrelsen.dk/spido

SPiDO-projektet er således evalueret både ud fra forskellige perspektiver og med forskellige metoder.

Det er ønsket dermed at give det bedste udgangspunkt for både at forstå og planlægge den type undervisningsprojekter, og samtidig på forskellig vis at formidle den viden, som er opbygget gennem projektet.

Servicestyrelsen håber at dette vil inspirere til fortsat udvikling af socialpædagogik på demensområdet, til gavn for både borgere og personale

Om projektet og evalueringen

Projektets baggrund - SPiDO's mål og pædagogiske pejlemærker

SPiDO-projektet er udført af CVUalpha (fra 1. januar 2008 VIA UC) for Servicestyrelsen. Det begyndte i starten af 2007 og afsluttes med en tredobbelt evaluering (hvoraf denne er den ene del) samt udgivelse af fire pjecer, og en del undervisningsmateriale og samt præsentation i en workshop ved demensdagene i Bellacentret i foråret 2009 og to temadage i juni 2009..

SPiDO er et udviklings- og uddannelsesprojekt, der skal give et kompetenceløft til medarbejdere i demensomsorg. Uddannelsen (der også omtales som kurser) sætter fokus på at undgå magtanvendelse gennem brug af socialpædagogiske tilgange i arbejdet med mennesker med demens.

SPiDO er en videreudvikling af tidligere projekter om socialpædagogisk praksis i demensomsorg – især et projekt, som blev evalueret af Mussmann Consult og beskrevet i rapporten "Dokumentation af socialpædagogik som metode til at forebygge magtanvendelse" (Muusmann 2006). I denne rapport bliver det blandt andet fremhævet, at kursusforløbene i socialpædagogisk metode¹ har givet medarbejderen en større bevidsthed om arbejdsprocesserne. Medarbejderen har desuden fået en større bevidsthed om håndtering af konfliktsituationer, og hun har fået en større vilje og engagement til at anvende det, hun har lært – herunder i højere grad at være kreativ i forhold til en plejefaglig indsats.

På baggrund af rapporten fra Mussmann konkluderede Servicestyrelsen (Social Service nr. 11), at der tydeligvis er en positiv og langsigtet effekt ved brug af socialpædagogisk metode i forhold til mennesker med demens.

SPiDO er udviklet af en tværfaglig arbejdsgruppe ved Jydsk Pædagog-Seminarium, CVUalpha². Denne arbejdsgruppe udviklede et koncept (herunder undervisningsmateriale) for uddannelsesforløbene. Efter en afprøvningsperiode, hvor arbejdsgruppen selv stod for undervisningen og på denne baggrund foretog nogle mindre justeringer af konceptet, blev der indgået aftaler med undervisere rundt om i landet, som ud fra arbejdsgruppens koncept og vejledning og i samarbejde med arbejdsgruppen har gennemført SPiDO-forløb for cirka 2000 ansatte inden for demensomsorg i 40 kommuner.

¹ Begrebet 'socialpædagogisk metode' er anvendt i tidligere forløb og i evalueringsrapporten. I SPiDO anvendes begrebet 'socialpædagogisk praksis' for at tilkendegive, at socialpædagogik ikke er en metode.

² CVUalpha blev fra 1. januar 2008 en del af VIA University College.

Evalueringens formål og metodologi

Formålet med den foreliggende evaluering er at undersøge underviserens erfaringer med og vurderinger af den undervisning og læring, der sker i et SPiDO-forløb³.

Underviserens vurderinger kan supplere, perspektivere og måske nuancere konklusioner, som foretages på baggrund af kursisternes evalueringer. Både underviserens og kursisters vurderinger hænger nøje sammen med deres forskellige forhåbninger og forventninger. I bedste fald er dette nogenlunde sammenfaldende, men af mange grunde kan de to parter have helt forskellige opfattelser af, hvad der er god undervisning, eller hvad der er godt ved et undervisningsforløb - og hvad der er problematisk. Således kan undervisere opleve, at et undervisningsforløb bliver evalueret som godt, selv om det i deres øjne faktisk har været mere hyggeligt end egentligt lærerigt. Og et forløb, som kursister har fundet frustrerende, kan af en underviser have været oplevet som lærerigt, fordi underviseren betragter kursisternes frustrationer som et udtryk for, at der er sket det, som Jack Mezirow⁴ kalder for transformativ læreproces - altså læreprocesser, som berører grundlæggende holdninger og derfor kan opleves provokerende og udfordrende eller skræmmende.

SPiDO-kursernes formål, mål og i høj grad også deres indhold og metoder er blevet fastlagt af arbejdsgruppen. Den foreliggende evaluering viser, hvordan undervisere (som gruppe og individuelt) har tolket, omsat og vurderet disse formål, mål og metodiske krav, herunder hvordan de har set deres egen funktion og rolle, samt hvad der har været deres pædagogiske og didaktiske pejlemærker. Evalueringen viser også, hvordan underviserne har oplevet kursisternes forudsætninger, læreprocesser, udbytte mv. Desuden viser den, hvordan underviserne har oplevet praktiske rammer for kurserne.

Evalueringens empiriske grundlag

I undersøgelsens empiriske materiale repræsenterer SPiDO-underviserne både en gruppe og en række enkeltpersoner. De repræsenterer en gruppe, fordi de har arbejdet tæt sammen og ud fra fælles mål, indhold, metoder mv., og de repræsenterer en række enkeltpersoner, fordi de individuelt har vægtet forskellige sider af SPiDO's metode og indhold.

Evalueringen er ikke nogen dokumentation for SPiDO's potentialer, kvalitet eller problemer i SPiDO. Det er en beskrivelse, der samler nogle eksempler på, hvordan undervisere ser på pædagogikken i SPiDO, og eksempler på, hvordan de har oplevet kursisterne og rammerne for kurserne.

Materialet består af to længerevarende interviews med undervisere, som begge har stået for et stort antal SPiDO-forløb, og som begge var medlem af den arbejdsgruppe,

³ I forskellige sammenhænge er SPiDO's undervisere også blevet omtalt som konsulenter. Her i rapporten omtales de som underviserne.

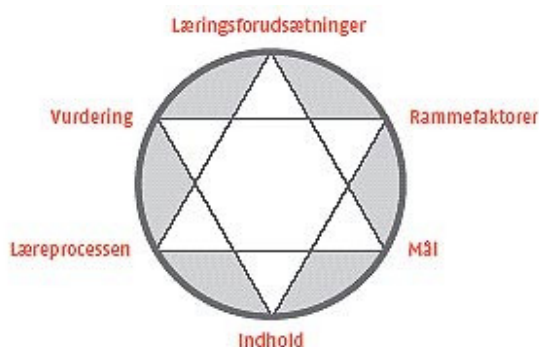
⁴ Se fx Jack Mezirow (2007): "Transformativ læring - overblik, svar på kritik, nye perspektiver" I Knud Illeris (red): Læringsteorier - 6 aktuelle forståelser. Roskilde Universitetsforlag.

der udviklede SPiDO-konceptet og fungerede som styregruppe gennem projektperioden. Disse to interviews er udkrevet in extenso. De to informanter omtales som EA og AB.

Herudover bygger evalueringen på tre andre SPiDO-underviseres skriftlige kommentarer og svar på spørgsmål, som svarer til den interviewguide, der blev anvendt ved de to førnævnte interviews. Disse informanter omtales i det følgende som JC, BD og RE. I et beskedent omfang inddrager jeg mine egne erfaringer som medlem af SPiDO-projektets arbejdsgruppe samt de erfaringer, som jeg har fra nogle enkelte forløb, hvor jeg har deltaget som underviser.

Med henblik på at kvalificere og delvist validere min redegørelse har jeg fundet det hensigtsmæssigt at bringe relativt mange uddrag fra det empiriske materiale. Dette præger fremstillingen, som nogle steder ikke får den sproglige lethed og det professionelle pædagogiske sprog, den kunne have haft. Til gengæld vises, hvordan undervisere selv udtrykker deres erfaringer.

Der er blevet anvendt en interviewguide, som er udarbejdet ud fra Hiim og Hippe læringsmodel⁵:

Modellen angiver, at det er vigtigt at have øje for forskellige faktorer, der har betydning for tilrettelæggelse og udførelse af undervisnings- og læreprocesser. Samtidig er der tale om en helhedsmodel, hvilket betyder, at de forskellige faktorer skal ses og behandles i deres indbyrdes sammenhæng.

Ved at udforme interviewguiden ud fra denne didaktikmodel vælges evalueringens elementer således ud fra en anerkendt teori om, hvilke faktorer der er nødvendige at inddrage i planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisning.

⁵ Hiim, Hilde & Hippe, Else, Læring gennem oplevelse, forståelse og handling. En studiebog i didaktik. Gyldendal uddannelse. 1. udgave. 7. oplag. København 1997.

Undervisernes pædagogiske pejlemærker, erfaringer og vurderinger

Syn på kursisterne og deres forudsætninger

Når man skal tilrettelægge og forberede et undervisningsforløb, er det allervigtigste formentligt, at man sikrer sig, at man så vidt muligt tager udgangspunkt i deltageres forudsætninger for at lære det, der er hensigten med undervisningen⁶. Man kan også sige dette med inspiration fra Kierkegaards udsagn om at møde den anden der, hvor vedkommende er: Som underviser skal man så vidt muligt møde de lærende mennesker der, hvor de er, hvis man skal kunne hjælpe dem med at lære noget.

Dette med at tage udgangspunkt i kursisters forudsætninger, interesser og praksis har da også været et helt afgørende princip i SPiDO, og derfor tager denne evaluering sit udgangspunkt i følgende tre spørgsmål til underviserne:

- Hvordan vil du karakterisere *SPiDO-forløbenes deltagere* (kursister)?
- I hvilket omfang/på hvilke måder er *SPiDO's indhold* passende eller upassende i forhold til deltageres faglige og personlige forudsætninger, udfordringer i deres arbejde, faglige og menneskelige behov og ønsker.
- I hvilket omfang/på hvilke måder er *SPiDO's opbygning og pædagogik* passende eller upassende i forhold til deltageres faglige og personlige forudsætninger?

SPiDO-forløbenes deltagere

SPiDO-kurserne henvender sig til fastansat personale, som i deres arbejde har eller kan få opgaver med omsorg for borgere med demens. I det materiale, som kommunerne har fået om SPiDO, er der gjort opmærksom på, at et kursushold så vidt muligt bør bestå af både "inde-teams" og "ude-teams" og af ansatte i både dag-, aften- og nattevagt. Der gøres også opmærksom på, at nogle af de nærmeste samarbejdspartnere såsom demenskoordinatorer og aktivitetsmedarbejdere kan deltage i kurserne.

Af de næsten 2000 omsorgspersoner, som har gennemført et SPiDO-forløb, har langt de fleste haft en uddannelse som enten social- og sundhedshjælper eller social- og sundhedsassistent. Nogle er ansat i en plejeafdeling, og andre arbejder rundt i omsorgsmottagernes egne private hjem. Nogle er i dagvagt, andre i aften- eller nattevagt.

⁶ Dette pædagogiske og didaktiske grundprincip er præsenteret af Ausubel allerede i 1968 (jf. Knud Illeris: *Læring*. Roskilde Universitetsforlag 2006), men princippet er for så vidt allerede fremsat af filosoffer i den græske antik. Dette betyder dog ikke, at undervisning i vores samfund generelt fungerer på denne måde.

Nogle kursister arbejder på afdelinger, hvor hovedparten af omsorgsmottagerne er demente, og hvor arbejdet indebærer meget store udfordringer som følge af de demente personers problemer og adfærd. Andre har ikke sådanne udfordringer i deres daglige arbejde.

SPiDO's undervisere betegner kursisterne som personer med forskellige faglige forudsætninger og meget blandede erfaringer. Denne vurdering er et udtryk for underviserens blik for forskelligheder (fra et andet perspektiv ville man måske vurdere kursisterne som relativt homogene – i hvert fald uddannelsesmæssigt). Opmærksomheden på kursisternes forskellighed er af væsentlig betydning for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen.

Rammerne for et SPiDO-forløb giver ikke mulighed for en egentlig tilrettelagt undervisningsdifferentiering, så i princippet burde det være svært at ramme i forhold til kursisternes forskellige forudsætninger. Da SPiDO tager afsæt i den konkrete praksis og de problemstillinger, som den enkelte kursist arbejder med, er der dog inviteret til refleksion på alle faglige niveauer inden for området. I hvert tilfælde med hensyn til niveau er der således tale om en vis form for differentiering. Underviserne er da også enige om, at undervisningen i SPiDO-forløbene rent faktisk tager udgangspunkt i kursisternes forudsætninger. Dette er måske den allervæsentligste kvalitet i SPiDO-projektet.

SPiDO's kursister har det til fælles, at de er praktikere, og at de ønsker at få løst nogle problemer i deres praksis. BD fortæller, at deltagerne i høj grad er *"optaget af de daglige gøremål og ikke vant til at gøre sig så mange refleksioner over egen praksis. De praktiske opgaver fylder, og de skal mindes om, at der er mange andre veje at gå i forhold til borgerne, end den de plejer. Kursisterne er en del af en arbejdspladskultur, som ofte har fokus på effektivitet."*

AB fortæller, at deltagerne har en god basisviden inden for sygdom og pleje, men at nogle af dem er meget traditionelt tænkende. De *plejer, som man plejer*, fortæller hun, men understreger, at der også er deltagere, som *"egentligt er kreative nok i deres tankegang, hvis de får lov."* AB ønsker, at kursisterne lærer, at de hver især kan tænke helt anderledes kreativt med hensyn til, hvordan man kan sikre, at menneskers helt basale behov kan opfyldes, og hun forklarer: *"Der kan jeg se, at vi kan fange dem og tænde dem på det [...] Det er en gruppe, som ikke gør væsen af sig. Altså, de er forsigtige, de er lidt tvivlende på altid, om det, de gør, nu også er rigtigt nok. Er jeg nu god nok? Fordi det er jo det, når man sådan er ude som konsulent, og man begynder at bore i det og sådan noget, så bliver de lidt usikre på deres egen kunnen og værdi af det arbejde, som de gør."*

I lighed med BD sætter RE i sit svar fokus på kursisternes evne til at reflektere. Hun fortæller, at deltagerne efterlyser et "færdigt" redskab, og at de undervurderer deres egen rolle i forandringsprocesser: *"at de selv skal ændre noget, før den dementes adfærd ændres."* Herudover gør RE opmærksom på et problem vedrørende deltagernes

faglige forudsætninger. Hun mener, at nogle af deltagerne – men langt fra alle – har haft om demens i grunduddannelsen, og hun finder det overraskende, at så mange ikke har fået nogen specifik viden.

Der er efterspørgsel efter løsninger i praksis og somme tider forventninger om, at man kan få leveret sådanne løsninger på et SPiDO-kursus, ”*men vi kommer jo med et helt andet formål,*” fortæller AB. Deltagerne skal se på ”*deres eget arbejde, deres eget miljø, som de skaber, altså deres egen arbejdsplads. Plus, de skaber et miljø for de borgere, der bor hos dem [...].*” Deltagerne står over for opgaver, som de skal have styr på. Det skal man respektere, og det er for så vidt meget forståeligt, at der bliver efterspurgt løsninger, men det er vigtigt, at de ”*også får den dimension med, at de faktisk kan udvikle sig selv lidt og blive kreative og sådan. Det er lidt skræmmende [for deltagerne at arbejde med sig selv], men også det, der har rykket de fleste forløb.*”

SPiDO handler om de problemstillinger, deltagerne har i deres daglige arbejde, men som en af underviserne nævner, leverer projektet ingen færdige løsninger. Først og fremmest skal SPiDO udfordre deltagerne og støtte dem i at opleve, at de er gode nok. De skal tro på sig selv, være i dialog, opdage deres egen kreativitet og reflektere over praksis. Og ifølge JC lykkes det. Kursisterne finder ”*fællesskab i løbet af kurset, fordi dette [kurset] i så høj grad er indrettet på at skabe dialog og refleksion blandt kursisterne.*” Generelt oplever undervisere, at deltagerne i SPiDO-forløbene er meget engagerede og positive over for at lære nyt: ”*Vi har mødt nogle indimellem, som kan sidde med armene over kors i tre kursusdage, men det er ganske få,*” konstaterer EA, som er underviser og medlem af arbejdsgruppen.

SPiDO-forløbenes faglige niveau i forhold til deltagerforudsætninger

I forlængelse af spørgsmålet om, hvordan underviserne opfatter kursisterne, har de fortalt, i hvilket omfang og på hvilke måder de har fundet SPiDO's indhold passende eller upassende i forhold til kursisternes faglige og personlige forudsætninger samt i forhold til udfordringer i kursisternes arbejde, faglige og menneskelige behov og ønsker.

”*Jeg tror, det er passende,*” forklarer EA, ”*vi underviser jo ikke ud fra en lærebogsbetragtning. Vi underviser med udgangspunkt i den praksis, de har.*”

Såvel i udviklingen af kurset som forud for hvert enkelt forløb bliver der gjort meget ud af at tage besik af, hvordan underviserne ”*i det hele taget [skal] gribe den her undervisning an. Og der har vi jo været meget optaget af at ramme de forudsætninger, som deltagerne har [...]. Jeg har mødt nogen, som siger, 'ja, det er jo en spændende undervisning, I har. For det er jo ikke fordi, det sådan er højtravende eller særlig teoretisk, men det rammer lige det, som de her deltagere, de kan tage til sig'. Det er jo ikke nogen tilfældighed, for det er jo det, vi har arbejdet meget med i arbejdsgruppen og i konsulentgruppen i det hele taget.*”

SPiDO-kurserne sætter fokus på socialpædagogik og på regler om magtanvendelse, og alle underviserne er enige om, at der er brug for denne faglige viden, men teori må ikke skygge for kravet om at kunne reflektere over sig selv som omsorgsperson (over egen adfærd mv.) Deltagerne har brug for enkle redskaber til refleksion og analyse. De har brug for konkret viden om, hvordan de kan "sætte borgeren i centrum, og det har SPiDO bestemt været med til," har BD erfaret.

Somme tider efterspørges mere om demens og mere jura, og det sker også, at "nogen siger, at det skulle være meget mere teoretisk. Det skulle have ditten og datten, men det synes jeg faktisk har været meget lidt, jeg har oplevet i det her", siger EA, som mener, at det er vigtigt at forholde sig kritisk til sådanne ønsker: "Det er vigtigt at sige 'men hvad er det så, de skal have omkring jura. De skal have indsigt til at forstå og kunne se og holde øje med den der magt, som kommer i spil. Og de skal vide, hvad grundspillereglerne er omkring det, men det er fuldstændig ligegyldigt, om de ved, at det hedder § det ene eller det andet, og hvad §§'erne siger i detaljer. Fordi det har de altså koordinatore eller lederne til, eller også kan de selv sætte sig ned og se, hvad står der rent faktisk." Kommunerne har det materiale, som beskriver procedurer omkring indberetning og håndtering af magt, og de har den interaktive DVD 'Omsorg og magt', gør EA opmærksom på.

AB, der lige som EA er medlem af arbejdsgruppen og underviser, oplever ligeledes, at SPiDO niveaumæssigt passer til kursisterne, hvad angår de teoretiske, fagspecifikke input: "det oplever jeg virkelig, at det gør [...] både på socialpædagogikken og også noget omkring demensen [...] Mange af tingene har de jo så hørt før, men nu bliver det bare sagt på en anden måde. Og det bliver sat ind i en anden kontekst, og det er nok det nye for dem, at de får bundet noget viden sammen, som de egentlig havde i forvejen, men at de kan gøre tingene på en anden måde. ... Nogle steder skal der lidt mere til [...] fordi vi er ude i nogle ganske særlige forhold ... Nogle gange, så er det noget omkring det organisatoriske..."

I arbejdsgruppen bag SPiDO har der været enighed om, at området har brug for god viden om aldring, demenslidelser, socialpædagogik og juridiske regler for adfærd, tilbud og handlinger i omsorgsarbejdet. Der har også været enighed om, at SPiDO skulle være et kompetenceudviklingsforløb, som giver nogen konkret viden om henholdsvis socialpædagogik og jura (regler vedrørende magtanvendelse). JC vurderer, at "Kursets indhold er passende, fordi deltagerne som regel ikke kender meget til socialpædagogik, og fordi de heller ikke ved nok om reglerne om magtanvendelse."

Som allerede nævnt er teori (fagspecifik teoretisk viden) dog blevet nedtonet med henblik på at prioritere tiden på kursusdagene, således at kursisterne arbejder med udvikling af mere personlige og generelle kompetencer, bl.a. at blive bevidst om egen adfærd, etik, holdninger, roller, magtposition og ressourcer. Der er ligeledes prioriteret således, at kursisterne får relativ god tid til at træne sig i at arbejde med analyse, plan-

lægning og implementering af en socialpædagogisk indsats gennem konkrete handleplaner.

Arbejdsgruppen har valgt denne prioritering, fordi personlige og generelle kompetencer er helt grundlæggende med henblik på at forebygge magtanvendelse i omsorg. Regelgrundlaget er vigtigt. Det udtrykker samfundets idealer, menneskesyn og holdninger, og det sætter grænser både på direkte og indirekte vis. I princippet ville det måske være ønskeligt, om omsorgspersoner var mere fortrolige med de relevante regler, men først og fremmest skal omsorgspersoner - uanset regler for adfærd - finde ud af at handle med respekt og etik over for modtagere af omsorg.

Prioriteringen af indholdet på SPiDO-kurserne skyldes også, at arbejdsgruppen har fundet det af afgørende pædagogisk værdi, at kursisterne får mulighed for at arbejde med egen daglig praksis på en konkret anvendelsesorienteret måde. AB, der både er underviser og medlem af arbejdsgruppen, fortæller, at hun med tiden er blevet mere og mere opmærksom på, at det er kursisterne, der skal *"i spil som personale [...] det er egentlig dér, man skal starte, inden man kan gå ud og så være med til at løse problemer for en borger. At man egentlig skal starte i personalegruppen og sige "Nå, men hvordan har I det i dag?", og "Hvordan går I til en opgave?" og "Hvordan fordeler vi det?" og "Kan vi reflektere sammen?" og "Kan vi løfte?" og sådan noget."*

AB arbejder med en model, som hjælper kursisterne til at se sig selv i en større sammenhæng: *"det der med at de lige pludselig kan se, at tingene hænger sammen, og vi har tegnet det op visuelt. Vi har også sådan en skabelon [vedrørende] opgaver og struktur og mål og rammer. Når man sådan prøver at hive det frem rent organisatorisk, så... så kan de godt begynde at se, hvor sammenfiltrede de er i en del af en hverdag."* Arbejdsgruppens prioritering af forholdet mellem specifik faglig viden og generelle, personlige kompetencer skyldes altså som nævnt, at de menneskelige kompetencer er afgørende. Det skyldes dog også det forhold, at de relevante teoretiske, fagspecifikke emner er så vanskelige, at en mere dybtgående indsigt heri både forudsætter meget mere tid og et noget højere uddannelsesnivea, end man kan forvente hos SPiDO's deltagere.

Nogle undervisere har dog forskellige hjertesuk med hensyn til behovet for faglig viden, som SPiDO ikke tilbyder, og i dette spørgsmål er der ikke helt overensstemmelse blandt alle undervisere. RE giver udtryk for, at hun har oplevet, at *"det har været nødvendigt ved forløbene at præcisere demenskriterier og demenssygdomme,"* og hun skriver, at SPiDO-forløbene *"er udarbejdet under forudsætning af, at deltagerne allerede ved, hvad demens er. Dette er ikke tilfældet."*

For EA er det vigtigt, at kursisterne arbejder med spørgsmålet om det gode liv: *"Jeg er blevet meget optaget af, at det, vi får øje på, det er: Hvad er det gode liv på trods af svækkelsen. Og svækkelsen kan være, at jeg næsten intet sprog [har], at jeg nærmest ikke kan tyde hans hånd, men hvad er så det gode liv? Er livet det at holde fast i håbet,*

i troen på, at det nytter... [...] hvad er det så, der alligevel giver borgeren kvalitet her? For vi får så meget fokus, hvad det er, der er vanskeligt i plejen og hvordan osv. Det gav simpelthen et nyt perspektiv for medarbejderne, det gjorde det også for borgerne. Der er nogle, der simpelthen får noget tro på livet æh... igen. Og det er klart, at når man oplever, at samspillet lige pludselig kommer til at centrere sig om det, der også er af muligheder [...] hvordan kommer man så til det, sådan at det bliver troværdigt for medarbejderne?"

EA fortæller videre: *Jeg tror faktisk, at det er meget grundlæggende det der [med det gode liv], og så tror jeg, det er meget grundlæggende i et demensperspektiv at sige: vi kommer ikke og tilføjer egentlig undervisning i demens, men vi kommer med et perspektiv, der hedder: anvend dog den viden, I har om demens, til bedre at forstå borgerne. Det perspektiv, tror jeg, er vigtigt. ... vi har oplevet nogle, som vi fik at vide var rigtig dygtige til det her med demens, men vi kunne se, at de havde faktisk svært ved at bringe den i spil."*

Der er ikke store forskelle, men nuancer med hensyn til, hvad de forskellige undervisere lægger vægt på vedrørende fagligt indhold i SPiDO. Disse nuancer hænger givetvis sammen med de enkelte underviseres forskellige faglige baggrunde.

EA afviser på ingen måde betydningen af reel viden om demens, jura mv. I et SPiDO-forløb er det dog lige så vigtigt, at man kan holde fast i spørgsmålet om, hvordan "vi skal bruge den viden, vi har? Når man er optaget af den tidlige diagnosticering, så er det jo for, at det kan både sikre, at hvis der er en behandlingsmulighed, så tilbydes borgeren den, men det er altså også for, at det skærper vores evne til at kunne forstå det andet menneske. Så i den sammenhæng synes jeg, at demensviden har været god og nyttig. Og man kan sige omkring juraen, jamen så er det meget det at sige, det er en lærende tilgang, det er ikke et nederlag, når magten er kommet i spil ... Men bruge juraen til at få øje på magten. Og det er jo i stort og småt ikke bare den, som er omfattet loven, men bare det at forstå, at sige, der er magt i spil mellem mennesker. Og jeg er lidt den, der siger: Jeg tror ikke, at man kan tale om en magtfri omsorg. Jeg tror, vi kan forholde os til den magt, der er i omsorgen, der er for mig, altid magt i spil mellem mennesker. Og den kan man forholde sig ordentlig til og være bevidst om og sige, hvad er så en passende magt, for det kan være rigtig vigtig at kunne ha' den, der også er en passende magt i autoriteten mellem... med det... og så ku' guide et menneske, som man tror på, det andet menneske. Det er ikke uden magt, det er ikke uden autoritet, det kræver et bestemt forhold mellem nogle mennesker, det er jo ganske godt, det der er problemet, det er jo, når nogen de misbruger det eller ikke har øje for det."

Det pædagogiske valg, at SPiDO-kurserne først og fremmest skal være praksis- og anvendelsesorienteret, ses i kursernes mål, struktur, indhold og undervisningsmetoder, og EA fortæller, at netop orienteringen mod praksis og anvendelse "er rigtig vigtig. Vi [SPiDO's undervisere] rammer ind og tilbyder os på lige præcis det sted, hvor de har vanskeligst ved deres arbejde, altså vi kommer ikke og snakker om, at 'der kunne også

være' ... 'og hvis der var, så kunne det også blive meget, meget bedre'... Næh, vi kommer og siger: 'hvor synes I, jeres arbejde er rigtig, rigtig vanskeligt? Vi drager først omsorg for det, der i deres praksis ku' være rigtig godt at gøre noget ved.' SPiDO giver rum for at tale om det svære, forklarer EA videre: "Vi giver faktisk et rum for at italesætte det der, og vi giver så faktisk en undervisning, som lykkes derhen, at de fleste - med nogle ganske få undtagelser - oplever, at de har bevæget sig i deres praksis, men de har også bevæget sig i forhold til deres borgere, og de borgere har oplevet ny kvalitet, de medarbejdere har oplevet, at der er blevet taget pres fra deres indsats, fordi de har kunnet se vejen til at komme videre."

Fordi SPiDO på denne måde tager direkte udgangspunkt i deltagerens praksis, og fordi underviserne anerkender de problemer, som deltagerne fortæller om, skal man ifølge EA stille spørgsmålet om niveau på en helt anden måde, end man skal gøre til en undervisning, hvor stoffet er fastlagt på forhånd. Niveauet i SPiDO rammer deltagerne, fordi det tager udgangspunkt i deres egne formuleringer af, hvad de har behov for at arbejde med.

Ganske få kursister har givet udtryk for, at SPiDO ikke rammer niveauet. Ifølge EA er det personer, "som ikke er interesseret i at bevæge sig i deres praksis. De har besluttet sig for, hvordan deres perspektiv skal se ud, og det er de ikke interesseret i, at nogen skal komme og pille ved..."

Udgangspunktet i kursisternes perspektiv har også den positive konsekvens, at det bliver tydeligt for kursisterne, "hvor der er en bevægelse. Det, der er interessant, det er selvfølgelig, at det faktisk kan lade sig gøre at lave den bevægelse, hvor vi siger til dem 'I må meget gerne tage det, som I synes er absolut vanskeligt. Det, som I simpelthen synes I ikke kan komme omkring ved. I kan simpelthen ikke få det her til at udvikle sig... og når de så ser, at det gør det så faktisk alligevel, jamen det er der jo ikke nogen, som kan stå for."

Flere af underviserne taler om den bevægelse, som SPiDO-forløbene sætter i gang, og flere af dem forklarer, at forløbene 'forstyrrer' deltagerne. Hermed sigter de til, at kursisterne forstyrrer deltagerne i deres vanetænkning. AB taler om at sætte "noget mere bevægelse i deres tankegang end: 'vi skal pleje og passe de her mennesker, der nu er blevet ramt af demenssygdom og sådan'. Men der er nogle steder [...] hvor man kan mærke, at man kan skabe endnu mere forstyrrelse. Og der får man nogle bragende gode forløb ud af det." Dette er krævende for underviseren, og AB mener ikke, at hun kunne have klaret sådanne forløb, hvis hun "ikke var så gammel i gårde, som [hun] er." AB fortæller, at man sagtens kan udfordre kursisterne meget, men det sker somme tider, at man skal stoppe og nøjes med at sige: "det lyder rigtig svært for jer, men jeg tror det ville være en god idé, hvis, hvis og sådan." I det tilfælde er det således AB, der runder af med nogle kommentarer, men når kursisterne er parate: "der kan vi sådan prøve at skubbe meget mere til dem, hvor de kan komme med nogle løsninger altså..."

og det har været helt fantastisk, det har det... hvor de har fået et helt andet syn på deres arbejde.”

Ikke kun underviserne taler om, at SPiDO giver ”forstyrrelser”: BD refererer en kursist for følgende udtalelse: *”Åh, du har bare forstyrret mig i mit arbejde, jeg spørger hele tiden mig selv om, hvorfor jeg gør dit og dat – før gjorde jeg det jo bare”.*

SPiDO's mål og formål

SPiDO-forløbenes mål og formål fremgår af bilag 1. Her skal blot kort nævnes, at et SPiDO-forløb skal bidrage til at forebygge magtanvendelse gennem socialpædagogisk praksis. Det skal introducere en socialpædagogisk tænkning med fokus på etik, holdninger, adfærd, tolkninger, relationer og en kontinuerlig refleksiv justering af praksis. SPiDO-forløbet skal styrke kursisternes evne til at se på og udvikle egen praksis. Det skal støtte kursisterne og deres ledere i at indføre og fastholde udvikling og en lærende tilgang til indberetning og magtanvendelse eller indberetning af magtanvendelse.

Det følgende handler om, hvordan disse mål og formål er blevet oplevet af underviserne. De to interviewpersoner og de tre undervisere, som har givet deres kommentarer skriftligt på baggrund af interviewguiden, er blevet spurgt om, hvad de opfatter som de vigtigste formål og mål med et SPiDO-forløb samt om, hvad de selv lægger vægt på med hensyn til formål og mål med et SPiDO-forløb.

SPiDO lever op til sine mål, mener EA, men understreger, at især det sidstnævnte mål forudsætter, at kursisternes daglige ledere er engagerede, og at de viser dette ved at deltage på kursets sidste dag. *”Det er jo flotte mål at have ’styrke kursisternes evne til at se og udvikle egen praksis’. Det er da egentlig også ambitiøst... Det er jo ikke ret mange gange, hvor man kan gå ind og sige, at på tre dage der har man styrket den der evne. Man kan da opleve masser af undervisning, hvor man tænker, nå nu har vi været her tre dage, men hvad har det gjort ved mig! Hvad har det gjort ved mit perspektiv? Jeg havde et hold, som sagde, at de var begyndt at snakke om ’før og efter SPiDO’. Det er fantastisk, ikke, at det kan være med til at rykke noget så grundlæggende, og det var faktisk på trods af, at den øverste ledelse havde lidt svært ved at bakke tilstrækkeligt op om det der.”*

For EA er det især interessant, at SPiDO *”tager fat i nogle situationer, som for medarbejdere og for borgerne opleves som fastlåste og vanskelige, og ved at sætte fokus på, hvad det der magt er for en størrelse, og hvad pædagogikken kan gøre ved det, hvad en indsigt i og viden om demens også kan være med til at flytte omkring det - at vi så faktisk kan skabe bevægelse [...] en så positiv bevægelse, at det giver både borgeren ny kvalitet i tilværelsen, men også medarbejderen ny tro på det, de foretager sig. Det synes jeg da er fantastisk. Altså det er jo fantastisk vigtigt at opløse de der vanskelige situationer, men jeg tænker da også i et lidt større perspektiv, at det er utroligt vigtigt i forhold til rekruttering på det her område, fordi det er noget af det her, hvor vi indimel-*

lem står .. det er jo afføring, der er smurt rundt. Der er borgere, der slår. Der er borgere, hvorom de skal være både to og tre for at holde... og jeg ved ikke hvad... altså situationer, hvor man bestemt ikke tænker om, at 'det er derfor, jeg lige præcis har valgt det her fag'. Det er netop en af de gode begrundelser for at sige, at hvis det er sådan, det er, så kan man finde andre sjovere [steder] her i tilværelsen. Og så oplever jeg, at når de så er igennem det her [SPiDO], jamen, det er spændende det her. Forleden dag i pausen [hørte jeg en medarbejder] sige noget om det. Hun stod med et par kolleger... jeg husker ikke lige helt præcist, men jeg tænkte 'hold da op'. [...] hun sagde det der med at 'hvor er det fantastisk og opleve, at man kan få de her ting til at ske, men også blive anerkendt for det'."

Det relativt lange citat ovenfor dokumenterer ikke i sig selv, at SPiDO-forløbene lever op til formål og mål, men det udtrykker de pædagogiske idealer, tilgange, metoder og holdninger, som har været drivkraft i arbejdsgruppens udvikling af SPiDO-forløbene. Det viser også en undervisers engagement og klare oplevelse af, at SPiDO rent faktisk skaber forandring i praksis. Herudover viser citatet respekt for kursisternes problemer i arbejdet og anerkendelse af deres indsats.

Struktur, indhold, metoder og materialer

De undervisere, som har bidraget til herværende evaluering, er blevet spurgt om deres syn på SPiDO-forløbenes struktur, bl.a. at der er et formøde, en første kursusdag med én underviser, en anden kursusdag med to undervisere og en tredje kursusdag med én underviser. Desuden er de blevet spurgt om deres syn på, at SPiDO anvender følgende: film, underviser-oplæg, en konkret praksisrelatering/arbejdet med socialpædagogiske planer, studiedage med opgavehæftet samt adgang til hjemmeside. Herudover er de blevet spurgt om deres syn på det faglige indhold og niveau, samt hvilket indhold af SPiDO-programmet de selv især lægger vægt på, når de underviser.

Om strukturen i SPiDO

SPiDO-kurserne består af et afklaringsmøde forud for selve kurset, tre enkelte kursusdage med nogle ugers mellemrum samt to mellemliggende studiedage, hvor kursisterne arbejder i teams uden en underviser. Første kursusdag giver introduktion til fagbegreber, problemstillinger mv. På anden kursusdag præsenterer kursisterne den analyse, de har arbejdet med i mellemtiden, og på tredje kursusdag skal de dels præsentrere en handleplan, dels præsentrere deres ideer for de ledere, som er inviteret med denne kursusdag. Denne struktur giver muligheder for en særlig dynamik blandt andet, fordi kursisterne mellem kursusdagene arbejder med nogle problemstillinger fra egen praksis.

Afklaringsmødet

Forud for hvert SPiDO-kursus afholdes et afklaringsmøde. Afklaringsmødet er et møde mellem ansvarlige i kommunen og den ene af de to SPiDO-undervisere, som skal stå for kurset. Mødet finder sted nogle uger forud for kurset, og det giver den mulighed, at hvert SPiDO-kursus tilrettelægges og gennemføres i samarbejde med den kommune, hvori det foregår, og således bliver den enkelte kommune medansvarlig for kursernes kvalitet. EA formulerer det således: *"I får faktisk det her tilbud om to forløb, og det skal I bruge til at sætte det her [magtproblematikker i demensomsorg] i fokus i jeres kommune, og hvordan gør I så det bedst?"*

Afklaringsmøderne skaber ledelsesmæssig opmærksomhed på kurserne. Desuden er afklaringsmøderne væsentlige med henblik på at få kursisterne sammensat i teams, således at kursister ikke kommer alene på kursus og bagefter står uden kolleger, som har haft samme kursustilbud (viden, inspiration mv.).

Det er meget væsentligt, at deltagerne kommer på kursus i hele eller i det mindste i halve teams, fortæller EA: *"det er en del af forudsætningen for, at det her har succes. Det er jo, at de går hjem og lykkes med det, de foretager sig, ikke? Det er jo ikke bare det at tænke, at nu kunne man også analysere, men det er jo det, at de kan mærke, at når de har lavet den analyse, og de sammen ... får nyt syn på samspillet med borgeren og på borgeren i sig selv, jamen, så sker der noget. Og hvis ikke de får den oplevelse [...], så bliver det lige pludselig en teoretisk undervisning, at 'hvis jeg nu stod i den der situation' og 'hvis mine kolleger så ville...' Ifølge EA er afklaringsmøderne en forudsætning for at sikre muligheder for sådanne forandrings- og forankringsprocesser. Afklaringsmøderne *"gør, at det bliver sat på dagsordenen, ellers ville vi få nogle kursister, som bare kom og gik igen. Og så blev det bedømt på, hvor gode vi har været til at lave underholdning i pædagogik."**

På afklaringsmøderne tales der også om indholdet i SPiDO-forløbene. Det skal sikre, at man i den kommunale praksis har de rette forventninger, og der skal ligeledes gerne være *"skabt et rum for nysgerrighed."*

På afklaringsmødet kan underviserne understrege, at SPiDO er et socialpædagogisk orienteret projekt, og de kan henvise til de evalueringer, som SPiDO bygger på, og som har vist: *"at pædagogikken ikke er noget, man skal diskutere, om man synes, det som fag eller perspektiv skal ind. Det er uomtvisteligt."* Pædagogikken er uomtvistelig, fastslår EA, fordi evalueringen fra Muusmann Consult klart har dokumenteret, at en socialpædagogisk praksis har positiv betydning, og *"det kan man som leder jo ikke sidde helt overhørig."*

Første kursusdag

På den første kursusdag bliver der arbejdet med spørgsmålet om, hvad socialpædagogik er. Kursisterne præsenteres for begreber og handlemuligheder vedrørende magt, relationer, identitet, det fælles tredje, kontakt-øer⁷ mv., og de får introduceret en model til socialpædagogisk analyse. Undervisningen understreger og tydeliggør betydningen af at kende borgerens liv, behov, vaner, ressourcer samt betydningen af egen adfærd og forståelsen af samspillet mellem borger og omsorgsperson.

Undervisningen tager afsæt i den forståelse, at omsorgspersonerne i høj grad udfører socialpædagogisk arbejde allerede forud for et SPiDO-kursus. Socialpædagogisk praksis er således ikke noget helt nyt og fremmedartet. Det er en dimension, som praktikerne allerede kender i deres arbejde, men denne dimension kan styrkes og udvikles fagligt blandt andet gennem systematisk faglig refleksion, dialog og brug af fagsprog (faglige begreber).

Fagsproget skal sikre, at analyser, beslutninger samt planlægning og gennemførelse af socialpædagogiske tiltag foregår professionelt og respekteres som en faglig indsats: *"Det handler om at kunne kommunikere og kunne tale om ... det sociale liv og samspil med borgerne, at det ikke bare handler om, hvad jeg synes, føler og mener, men der er en egentlig faglighed omkring det."*

På første kursusdag bliver det forklaret, at en socialpædagogisk praksis på mange måder ligner det almindelige hverdagsliv (har sit udspring i civilsamfundet). Derfor kan en socialpædagogisk praksis umiddelbart se ud som ikke-arbejde eller uprofessionelt arbejde, men sådan er det ikke, og kursisterne både kan og bør tænke fagligt om disse handlinger. De skal være bevidste om deres roller, egne subjektive tolkninger af adfærd og behov mv. Det skal de, fordi det er en særlig udfordring at skabe et godt hverdagsliv, når det drejer sig om mennesker med helt særlige behov og i særlige rammer, og fordi de i modsætning til privatlivet her har staten (det offentlige) som medaktør.

På første kursusdag gøres der også noget ud af at formidle, at en socialpædagogisk praksis gennemføres ved kontinuerlige refleksioner over og justering af indsatsen: Gør vi det, vi tror vi gør, og som vi gerne vil gøre (ifølge værdier og mål)?

EA forestiller sig, at kursisterne på førstedagen sidder og undrer sig over, at der ikke er bestemte værktøjer og metoder *"de ville jo meget gerne have haft noget, der var rigtig præcist i stedet, men det får de så ikke."* Sådanne forventninger om værktøjer vil SPiDO ikke tilgodese, og for at få skabt de rette forventninger skal man fortælle kursisterne direkte, at de ikke får noget konkret værktøj. Man skal sige højt, forklarer EA: *at det,*

⁷ En kontakt-ø er et pædagogisk begrundet, fastlagt og målrettet samvær, som foregår regelmæssigt mellem en bestemt omsorgsperson og en beboer eller en bruger. De trækker sig tilbage i ro for at koncentrere sig om hinanden og den kontaktfremmende aktivitet, de er sammen om. Kontakt-øen skal beskrives i en handleplan, så indsatsen respekteres som en fagligt begrundet handling.

vi vil... det er faktisk at sætte nogle tanker i gang. Vi vil gerne introducere jer for nogle begreber, og hvis I i øvrigt har fået forstyrret jeres tankegang, når vi går ud af døren her, så er jeg egentligt meget godt tilfreds."

På første kursusdag kan underviseren komme med et lille oplæg om demens, men EA foretrækker i høj grad at vise lidt fra dvd'en 'Omsorg og magt' eller fra filmen om en række demensinitiativer rundt om i landet, *"for jeg synes, den er så god til at skabe opmærksomhed på de forskellige overvejelser, der kan være på det her."* EA er overbevist om, at filmklippene sætter vigtige spor.

Introduktionen til den socialpædagogiske analyse er en vigtig del af første kursusdag. Kursisterne får indskærpet, at de skal holde sig til analysen. Dette volder besvær: De er jo handlingens kvinder, men nu gælder det om ikke at springe ud i løsninger.

Kursisterne får et arbejdshæfte, hvori der er beskrevet en enkel model for en sådan analyse. Desuden indeholder hæftet andre opgaver, de kan bruge som supplement til arbejdet med en case fra deres egen praksis.

Første studiedag

Der er to studiedage i et SPiDO-forløb. Den ene er placeret mellem første og anden kursusdag. Her arbejder kursisterne i deres teams i mindst 4 timer med en socialpædagogisk analyse relateret til en konkret beboer evt. i en konkret situation, hvor de ønsker at forebygge magtanvendelse og/eller støtte til bedre livskvalitet.

For EA er studiedagene SPiDO-forløbenes rolls-royce. Han er begejstret over, at kursisterne får mulighed for at arbejde i fire timer med en problemstilling fra dagligdagen. For mange er det *"første gang de prøver at få så meget tid til at holde fast i det fokus, som så er én borger, og kun skal gå til analysen [...] hvor praksis jo normalt ville have været, at en diskussion på 5-7 minutter, så er der én, som siger 'jeg tror, vi skal gøre sådan her' og så gør man så det - og så går de fleste så ud og gør, som de plejer. Så det, at man kommer helt i bund her og bagom gør - og ind i og hvad vi ellers kunne sætte af ord på det - det gør, at de kommer tilbage på andendagen og har fået øje på nogle ressourcer hos den her borger. At borgeren er et problem, men borgeren er også noget andet. Borgeren er også et menneske med ressourcer. Borgeren er også et menneske, som har svært ved at tyde og tolke verden, og det bliver de selv klogere på. De kommer typisk tilbage og siger, at de skal dykke mere ned i de der livshistorier. Det er en af de bekymringer, jeg kan have i det her. Det er, at det handler ikke om livshistorien. Det handler om evnen til at forstå borgerne, og der er det selvfølgelig borgerens baggrund en væsentlig parameter i det her, men det er jo lige så meget det at forstå, hvad det er borgeren i nuet ser og oplever."* For EA er det således vigtigt, at underviseren sikrer sig, at livshistorien ikke bare bliver *"et instrument, men en styrke til at forstå et andet menneske"*.

Anden kursusdag

På anden kursusdag fremlægger kursisterne deres analyser. Man kan diskutere, hvad *"det er for en rolle, vi skal indtage som underviser i det der. Hvor hurtigt skal vi gå ind og vejlede omkring selve analysen?"*

EA er en af dem, der tror, at det er vigtigt, at kursisterne prøver sig frem. De skal opøve evne til at præsentere deres analyser og handleplaner for at kunne gøre det fremover i teamsammenhænge: *"bare det at skulle præsentere det er for mange er grænseoverskridende. De får lov til at sidde ned, når de præsenterer. Det giver nogle problemer i forhold til at kunne høre, men mange af dem vil kunne gå fuldstændig i baglås, hvis de skulle stå op og sige det. Så vi skal også tænke, at det her for mange også er det at kunne - til en relativt ny sammenhæng - at kunne sige noget. Så der er jo mange andre ting i det, end vi sådan lige er opmærksomme på."*

Underviseren skal hjælpe kursisterne med at fremlægge, men også med at holde fokus. Især er det en udfordring at holde fast i analyse frem for at springe hurtigt ud i handlinger. Det kan diskuteres, hvad der er en god analyse, og en underviser fortæller, at arbejdsgruppen bør gøre mere ud af at få diskuteret, hvor meget underviseren skal vejlede, og hvad der er en god analyse.

Der bliver lyttet til kursisterne, og de får nogle kommentarer, som kan hjælpe dem videre i analysen. Nogle kursister har svært ved at stå frem i en større forsamling, og alene dette er en træning. Interessen og støtten fra underviserne er af meget stor betydning. Mange kursister bliver forbavsede over, at nogen (underviseren) viser opmærksom og anerkender, at de har så megen viden, og at det, som de bare troede var banale almindeligheder, nu bliver anerkendt som en socialpædagogisk indsats. Handlingerne har fået et navn. Navngivningen er første skridt mod faglig udvikling.

Kursisternes indsats og viden bliver støttet, men der er også accept af uvidenhed, og der er støtte til ærlighed vedrørende problemer i praksis. Der er forståelse for, at omsorgspersonerne somme tider kommer til at anvende magt.

Om eftermiddagen bliver lovgivningen introduceret. *"Og det er på et svært tidspunkt, mener EA "Nogle har foreslået, om ikke man kunne gøre det fra morgenstunden af, men medarbejderne er typisk så fyldte, at de skal - de vil gerne fortælle om det, de har lavet på studiedagen og set og oplevet - og ses og høres, at det (med jura om morgenen) formodentligt ikke vil fungere."*

Det vigtige i SPiDO-undervisningen vedrørende lovgivning er, at underviserne er i stand til at forklare lovens spilleregler og etik, og *"så handler det om at styrke evnen til at få øje på magt, men det handler også om vores evne til at sætte nogle af de eksempler i spil, som de har haft for eksempel om formiddagen."* Hvis juraen præsenteres om formiddagen, så *"bliver det en teoretisk undervisning, hvorimod vi i princippet ved at tage afsæt i deres... så anerkender vi det som en problemstilling."*

Ifølge EA er det ligeledes vigtigt at have den tilgang, at juraen er vigtig, men at underviserne er forstående over for, at omsorgspersoner somme tider ikke holder sig fuldstændigt til loven - at forstå er ikke at legalisere. Underviserne skal hjælpe kursisterne på rette vej, men underviserne skal også sikre den tryghed, som gør, at kursisterne kan fortælle om deres problemer og om, hvad de rent faktisk gør i praksis. Det er kursisterne og deres praksis, der er i centrum, og SPiDO-underviserne skal ikke være "politi".

Fordi det er kursisterne, der er i centrum, må de gerne afbryde EA, når han holder oplæg. Når en kursist afbryder, er det, fordi vedkommende er *"ved at lave en erkendelse. Og dermed så får vi jo fat i, hvor deltagerne er henne."* Underviserne skal bringe det i spil, som er vigtigt for kursisterne, *"ellers så kunne vi sagtens lave noget undervisning, hvor de alle sammen sidder og fortæller om, hvor dygtige de er [...] forudsætningen for at vi kan få fat i det er[...] at de vedkender sig deres [praksis og brug af magt]."*

Efter fremlæggelsen af analysen bliver kursisterne introduceret til arbejdet med den socialpædagogiske plan⁸.

Anden studiedag

Formøde	1. kursusdag	1. studiedag	2. kursusdag	2. studiedag	3. kursusdag	Opfølgning
x	x	x	x	X		

På anden studiedag arbejder kursisterne med den socialpædagogiske plan, der skal sikre implementering af det, de har fundet frem til gennem deres socialpædagogiske analyse. Planen skal så vidt muligt afprøves i praksis, før den præsenteres på tredje kursusdag.

Kursisterne arbejder i deres teams, har mindst 4 timer og styrer selv deres arbejde. De har en vejledning i at arbejde med en socialpædagogisk plan, og nu skal deres analyse altså omsættes i en plan for nye praksisformer.

På anden studiedag kommer kursisterne ifølge EA også ofte ind på spørgsmål om organisationen, herunder hvem de skal have fat i med henblik på iværksættelse af nye praksisformer. *"Det er jo også det, der skal ske undervejs, fra de starter i det helt nære. Og så handler 3. dagen jo meget om, at de præsenterer de der handleplaner."*

⁸ Den socialpædagogiske plan er en handleplan, men da begrebet 'handleplan' også refererer til den lovpligtige handleplan, som er noget andet, har arbejdsgruppen valgt at bruge udtrykket 'socialpædagogisk plan'.

Tredje kursusdag

På den tredje kursusdag præsenterer kursisterne deres socialpædagogiske planer om formiddagen, samler og præsenterer principper for lederne, som deltager om eftermiddagen.

Det er forskelligt, hvordan underviserne organiserer fremlæggelserne og forberedelsen til de timer, hvor lederne deltager. Der arbejdes i de vante teams, men også på tværs. *"Det er meget nemmere at få øje på den [læringen] på tværs af teams,"* fortæller en underviser. Det er lærerigt, at de på denne dag udveksler erfaringer på tværs af deres arbejdsgrupper, men tiden er knap, forklarer vedkommende underviser. De har brug for en halv time til denne udveksling, men det lader sig ikke altid gøre, og endog en halv time kan være lang tid at skulle lytte. *"Det er folk, der har brug for, at der hele tiden sker noget [...] de er jo ikke vant til at sidde stille i undervisning i den sammenhæng. Der er sådan en formiddag, hvor man lytter til hinanden. Det er jo intenst, men det er også en udfordring, ikke. Det er jo svært at kunne fastholde det der fokus. Og det kan de kun i kraft af, at det er deres egne, der langt hen af vejen fortæller."*

Der er afsat tid til "walk and talk" i smågrupper eller teams. Bagefter fortæller de, hvad de har talt om. Der er *"typisk en, to, tre, fire ting, som bliver ved med at optage dem"*. EA får en koordinator til at skrive noter, og disse noter bliver med det samme vist på en projektor. *"Og det kalder jeg så det overordnede idékatalog. Og så bagefter får de så ½ time med noget kaffe i de enkelte teams, og så prøver vi at se på: hvordan er det så, vi holder fast i de her ting. Nu er der ikke et SPiDO-forløb mere. Lige om lidt så er det jul eller sommerferie eller andet, som forstyrrer vores tankegang, og så har det det med at blive glemt. Hvordan holder man fast i den gode praksis, vi har fået?"*

Ledernes deltagelse på tredje kursusdags eftermiddag er blevet aftalt ved afklaringsmødet forud for kursets start, og som regel overholdes denne aftale. Underviserne er enige om, at ledernes tilstedeværelse er af stor betydning. Det viser respekt og fremmer motivationen. Hertil kommer, at lederne – ved at blive præsenteret for kursistersnes idékatalog – får information om, hvilke ændringer og støtte der kan hjælpe omsorgspersonerne med at udvikle deres praksis.

Når lederne er til stede, handler det ikke primært om, at man skal se på de konkrete analyser og socialpædagogiske planer. Kursisterne skal præsentere, hvad de mere overordnet har *"fået ud af det her. Og vi kan se, at der hvor lederne ikke er dukket op, der får de [ledelsen] på puklen for det. Det opfattes som disrespekt."* I de par timer, hvor lederne deltager, bliver der diskuteret principper, rammer og strukturer, og EA har flere gange oplevet, at ledere har sagt, at de *"simpelthen [kan] mærke, at de har været optaget af det her."*

På tredjedagen skabes forståelsen af sammenhængen, så det hænder, at der er deltagere, herunder ledere, der først ved tredjedagen oplever, at 'pråsen' går op for dem, fortæller EA.

SPiDO tilbyder en struktur, som kursisterne (arbejdspladserne) kan arbejde videre med. *"Jeg tror da på, at vi har lavet noget, de selv kan håndtere bagefter."* Modellen for analyse og for at arbejde med en socialpædagogisk plan er hverken mystisk eller svær. SPiDO giver kursisterne en model og efterlader en lille lamineret udgave af modellen, som kan hænge på deres opslagstavle: *"Mere kinesisk er det egentlig ikke end at tage den der, og så vil det sætte en proces i gang [...] tag den der og start derfra, og så er I på vej [...] jeg tror nemlig, at der sker det, at når man tager det der i hånden, så kan hele kroppen jo huske alle de ting, som man også gjorde i forbindelse med det kursus."*

To undervisere på hvert forløb

Hvert SPiDO-kursus har to eller tre undervisere. Der tilstræbes følgende model: På første kursusdag kommer A. På anden kursusdag kommer A + B, og på tredje kursusdag kommer så B. I enkelte tilfælde har der også været to undervisere på første eller sidste kursusdag.

Formøde	1. kursusdag	1. studiedag	2. kursusdag	2. studiedag	3. kursusdag	Opfølgning
Underviser A	Underviser A		Underviser A + B		Underviser B	Underviser A

Underviserne så gerne større mulighed for fx at tage en jurist med på kurserne, men dette rækker ressourcerne ikke til.

Modellen med de to undervisere, som er sammen på anden kursusdag, skal sikre, at kursisterne hele tiden har en underviser, som ved, hvad der er foregået på den forudgående kursusdag. På denne måde sikres kontinuitet. Kontinuiteten er vigtig, men arbejdsgruppen har dog besluttet, at der skal skiftes underviser midt i forløbet. Dette giver kursisterne mulighed for at møde forskellige undervisere med forskellige fagligheder og perspektiver. Desuden sikrer skiftet af underviser, at 'ejerskabet' til kurset bevares hos kursisterne. Det er kun kursisterne, der er helt gennemgående, og læringen knyttes derfor ikke sammen med en bestemt underviser.

SPiDO's undervisere har gode erfaringer med at være to sammen på anden kursusdag, som er krævende, fordi alle grupper (teams) skal have mulighed for at blive hørt og vejledt i de analyser, de har arbejdet med på deres studiedag og måske også i dagligdagen. Der skal nås meget, og det kan være en fordel at opdele store hold i to mindre hold med hver sin underviser.

Kursisterne præsenterer deres arbejde med cases fra praksis, og for at kunne sætte refleksion i gang i grupperne skal underviseren *"jo høre hver eneste lille detalje, der bliver sagt, fordi det er nogle gange den åbning, der gør"*, at det giver et nyt perspektiv, som gruppen kan arbejde videre med. Det er krævende at være nærværende og lydhør i så mange timer sammen med mange mennesker. Flere undervisere taler da også om at være totalt udmattede, når de har været igennem en SPiDO-dag. Når der er to

undervisere til stede, kan den ene indimellem koncentrere sig om at lytte og tage noter, frem for konstant at skulle være parat med et svar, spørge uddybende eller komme med en overvejelse som respons på det, der bliver sagt.

Muligheden for at tage notater, medens kursisterne fremlægger for den anden underviser, er med til at styrke undervisningens tilknytning til kursisternes praksis, fortæller EA. EA lytter og tager notater, medens kollegaen står for undervisningen, og på denne måde kan EA tage de helt aktuelt præsenterede problemstillinger og nye overvejelser med ind i sit efterfølgende oplæg.

Det er krævende for underviserne uden forberedelsesmulighed at skulle forholde sig til vanskelige problemer, som kursisterne refererer fra deres daglige praksis. Der kan også være problemstillinger, som underviseren ikke kender til, og her er den dobbelte underviserdækning en stor hjælp, fordi underviserne har forskellig faglighed. EA fortæller om en meget vanskelig sag i en kommune, hvor han var sammen med en anden underviser. De to undervisere gjorde opmærksom på, at der foregik ulovlig magtanvendelse og mødte af den grund megen modstand: *"der er det rigtig godt at være to."*

Der er også fordele ved at være ene om undervisningen. Man kommer tættere på kursisterne, blandt andet fordi man så i højere grad får talt med dem i pauserne, men generelt værdsætter underviserne det samspil, de kan have med kollegaen. Risikoen er, at to undervisere får talt for meget på bekostning af den tid, kursisterne har til at tale i.

Fagligt indhold og niveau

Som allerede omtalt forsikrer alle undervisere, at fagspecifik viden er vigtig, men kun en enkelt underviser antyder, at SPiDO forudsætter en viden, som kursisterne ikke har, og som hun derfor somme tider lægger ind i kurset. Det drejer sig om viden om demens. En anden underviser omtaler også behovet for viden om demens, men siger, at en decideret viden om demens kan gives i andre kursussammenhænge.

Når det drejer sig om specifik faglig viden, taler underviserne primært om SPiDO-forløbenes fokus på socialpædagogik og jura. Det understreges dog, at denne viden skal være på helt grundlæggende niveau og skal kobles til deltageres konkrete praksis. Generelt er underviserne i højere grad optaget af at sikre refleksion over praksis, støtte med henblik på udvikling af selvspekt og kreativitet, øvelse i analyse og udarbejdelse af socialpædagogiske planer samt et fagsprog med henblik på faglig respekt og faglig udvikling: *"Det' jo det, der er det unikke ved SPiDO,"* fortæller AB, *"vi tager udgangspunkt i deres arbejdsplads, i deres arbejdsfelt. Men hvis jeg kom på kursus i demens, så sidder jeg og lytter på og får noget viden, men jeg har jo ikke borgeren, jeg kan stille spørgsmål ud fra, vel?"*

EA understreger 'Samspil om det gode liv - det gode liv på trods af svækkelse' som et særligt og gennemgående tema i SPiDO. Derudover peger EA på at skabe forståelse for samspillet mellem socialpædagogik, jura og demens.

Undervisningsmaterialerne

I SPiDO-forløbene arbejdes der med både underviseroplæg, diskussion, film og cases fra deltagernes egen praksis. SPiDO's arbejdsgruppe har udarbejdet og udvalgt en række forskellige materialer. Blandt andet er der udarbejdet skitser til hvert oplæg og tilhørende PowerPoint-materiale. Materialet er vejledende for underviserne, som kan rette det til og supplere det med andet materiale. Desuden har arbejdsgruppen foreslået nogle bestemte filmklip om demensomsorg og sørget for, at hver underviser har dette dvd-materiale.

EA gør meget ud af at bruge filmen 'Omsorg og magt' og oplever, at filmmaterialet engagerer, og at det bliver husket. Film er et stærkt medie, og i de film, der bruges i et SPiDO-forløb, kan kursisterne "*genkende sig selv og deres egen praksis.*"

Der er også udarbejdet et arbejds- og opgavehæfte til hver studiedag samt en skabelon til henholdsvis analyse og udarbejdelse af en socialpædagogisk plan. Dette materiale anvendes af alle undervisere.

En underviser kalder udbuddet af materiale for genialt, og en anden fortæller, at materialet er meget anvendeligt, men at det har været nødvendigt for hende at gøre materialet til "hendes eget".

Udover det materiale, der anvendes direkte i undervisningen, har arbejdsgruppen udarbejdet nogle faglige redegørelser, som ligger på den hjemmeside, der er lavet til SPiDO. De faglige redegørelser er udarbejdet direkte til SPiDO-forløbene på baggrund af et grundigt forarbejde i den tværfaglige arbejdsgruppe. De anvendte PowerPoints bliver også lagt på hjemmesiden. BD tvivler dog på, at ret mange kursister bruger SPiDO's hjemmeside, men "*måske gør de det, når forløbet er afsluttet.*"

EA mener, at arbejdsgruppen har udarbejdet noget, som er enkelt og tydeligt, og som er effektivt, "*fordi det bliver meningsfyldt for dem, men også fordi [materialet] er til at forstå. Det er til at overskue, hvad det egentlig er, vi siger og mener med det der.*" Ifølge EA er det lykkedes arbejdsgruppen at opbygge et materiale, som er meningsfuldt uanset uddannelsesniveau. Enhver deltager kan bruge det, der tilbydes på et SPiDO-kursus, netop fordi det er så praksisrelateret, som det er⁹.

⁹ Jeg (HKH) har ved en enkelt lejlighed anvendt en del af SPiDO-materialet i undervisning på en diplomuddannelse. Ved den lejlighed gjorde jeg samme erfaring som EA, nemlig at materialet kan bruges på mange niveauer.

Læreprocesser

Knud Illeris¹⁰ definerer læring som "enhver proces, som hos levende organismer fører til en varig kapacitetsændring, og som ikke kun skyldes glemsel, biologisk modning eller aldring". Denne meget brede definition viser stort set blot, at læring er et begreb, som er meget vanskeligt at afgrænse.

Undervisning går ud på at tilrettelægge og gennemføre noget, som medfører processer, der fører mod en tilsigtet udvikling i form af en bestemt viden, bestemte færdigheder eller holdninger.

Pædagogikken og didaktikken karakteriserer de forestillinger, man har om de lærende, læringens formål og mål, lærerens rolle og opgaver, samt hvad man på baggrund af disse forestillinger vælger med hensyn til metoder, undervisningsmidler mv. Det følgende handler om undervisernes syn på læreprocesser i SPiDO. De er blevet stillet følgende spørgsmål:

- Hvordan vil du karakterisere den pædagogik/det syn på læring, der tilstræbes i SPiDO?
- Hvad kan kendetegne en optimal læring hos deltagere i et SPiDO-forløb?
- Hvor ser du de største forhindringer/barrierer for læring hos deltagerne?
- Hvordan vil du karakterisere din egen rolle som underviser/konsulent?
- Hvad gør du i din undervisning for bedst muligt at hjælpe deltagerne til at nå målene?
- Hvori ser du din personlige styrke (ressourcer) og eventuelle svagheder som SPiDO-konsulent?

Pædagogik - læringssyn i SPiDO

SPiDO's undervisere er enige om, at pædagogikken kan karakteriseres ved undervisningens udgangspunkt i den enkelte kursist og i målgruppens viden og erfaringer. SPiDO er anvendelses- og praksisorienteret samt problembaseret.

BD understreger, at der skabes mulighed for refleksioner med fokus på det nære og vedkommende, og JC karakteriserer SPiDO's pædagogik som en problembaseret, praksisorienteret læring. AB beskriver SPiDO's pædagogik som en form for 'forstyrrelsespædagogik'. Hermed mener hun, at der røres ved indgroede vaner og forestillinger. EA taler om en anerkendende pædagogik og forklarer følgende, der citeres i sin fulde udstrækning og taler for sig selv:

¹⁰ Knud Illeris: *Læring*. Roskilde Universitetsforlag 2006

"Det er nogle medarbejdere, som for manges vedkommende har haft en skolegang og noget jobs, hvor de ikke altid er blevet anerkendt særlig meget for det, de foretager sig, og selvom vi [SPiDO's arbejdsgruppe] ikke sådan har beskrevet helt præcist vores teoretiske udgangspunkt for den anerkendende tilgang, så er det jo det, der ligger grundlæggende i den måde, vi arbejder på.

Når [kursisterne] kommer med en problemstilling, så begynder vi ikke at diskutere, om den er relevant. Så ret betingelsesløst, så siger vi 'det er fint. Det er så sådan, det ser ud for jer', og så giver vi dem en ramme for at arbejde med de her ting. Og når de opdager, at det bevæger sig, og at der er nogen, som lytter efter - på andendagen¹¹ giver sparring omkring det der. Der piller vi lidt mere ved dem. Der tager vi ikke hvad som helst for gode varer. Det er ikke fordi, vi gør det på tredjedagen, men der er alligevel en forskel, synes jeg. Det handler om først at få sat en masse tanker i sving. Give en masse overvejelser om, at det her kunne være anderledes, end det er. Og det, det handler om, det er ikke at sige, at hvis bare ledelsen eller hvis bare.. så kunne vi også. Det handler om at tage fat i den helt nære praksis.

Vi tager også fat i at sige, at det er ikke sikkert, at I skal ændre hele verden. Nej prøv at tage fat i et hjørne og se, om ikke det kan skabe bevægelse. Og det at man tager fat i et hjørne, og at det så skaber en bevægelse - en udvikling i det samspil, i relationen med den borger. Det giver nogle helt andre forudsætninger, ikke. Altså når man begynder at få positive oplevelser sammen, så smitter det af på alt det andet, ikke. Og det er det, de oplever. Det tror jeg også har været rigtigt godt, at vi siger 'lad være med at tage fat i alt omkring den her borger, men find en vinkel eller det, som I synes, I allerhelst vil have gjort noget ved, og som I tror, er det største problem for borgeren og for jer, ikke. Og det udfordrer så lidt... ja, vi har nemlig haft - vi støder indimellem ind i, at vi må sige, at det er vigtigt i de her tider - der er sådan meget ledelsesmæssigt mantra om, at man skal ikke se problemer, men udviklingsmuligheder, og man skal forholde sig positivt og sådan noget, ikke [...] jeg har mødt et par ledere, som bliver lidt udfordret af det her. For de synes, at man ikke skal se problemer, man skal kalde det udfordringer, og for medarbejderne oplever de det faktisk som meget anerkendende, at vi stiller os op og siger 'nu vil vi godt lytte til det, I kalder problemer.'"

SPiDO's fokus på anerkendelse er ikke blot et spørgsmål om etik – en måde, hvorpå man kan tilgodese menneskelige behov. Det er en god pædagogisk metode. JC omtaler direkte SPiDO's opbygning og pædagogik som meget effektiv, og hun fortæller, at der *"i løbet af de få mødegange [opstår] en intensiv, engageret og åben dialog og læring."*

BD fortæller, at: *"Undervisningen skaber debat og går tæt på kursisternes praksis,"* og hun nævner, at de konkrete eksempler fra deltagernes hverdag, som suppleres med filmklip, *"giver anledning til gode samtaler"*. RE har samme slags erfaring: *"Eksemplerne fra praksis, som kan fremlægges til debat i plenum, er udviklende og bringer læring.*

¹¹ Med andendagen menes den anden kursusdag ud af de tre dage, hvor der er underviser på.

De forskellige undervisere medvirker til at få et nuanceret syn på de mange vinkler, der er i feltet. Fint med tre undervisningsdage. Især skal fremhæves det positive i, at der er mulighed for fordybelse på studiedagene UDEN afbrydelse af andre (os og lederne)."

Modernitetens samfund er kendetegnet ved kontinuerlige gennemgribende forandringsprocesser som følge af gennemgribende refleksioner, forklarer Giddens¹². I en mindre målestok kan man sige, at dette også kendetegner SPiDO's pædagogik: Den skaber refleksion, der forandrer tænkning, forståelser og handlinger og dermed også det, der reflekteres over (genstanden eller spørgsmålet for refleksionen). Efterfølgende refleksion foregår således kontinuerligt i forhold til nye spørgsmål og genstande.

Sidst, men ikke mindst skal nævnes, at etik og solidaritet med både kursister og omsorgspersoner betyder meget for SPiDO-underviserne. En af dem fortæller: *"Jeg havde nogle, som sagde: Vi kan faktisk rigtig godt lide jer SPiDO-undervisere, fordi I taler så ordentligt om medarbejderne og om borgerne"*.

Den optimale læring i et SPiDO-forløb

Underviserne er blevet spurgt om, hvad der kan kendetegne en optimal læring hos deltagerne i et SPiDO-forløb. For JC er det optimale, at deltagerne samarbejder, at de tænker kreativt, og at de oplever succes. BD karakteriserer det optimale som en læring, der har fået kursisterne til at reflektere, sådan at de herigennem får sat fokus på borgeren, formår at ændre handlinger med henblik på det bedst tænkelige liv for borgeren, at de får inddraget de demente menneskers pårørende og ser muligheder frem for begrænsninger. Herudover peger hun på, at det optimale er karakteriseret ved kursisternes øgede arbejdsglæde som følge af en *"ny indsigt, som de formår at omsætte i praksis."*

¹² Anthony Giddens (1994): Modernitetens konsekvenser. Hans Reitzel.

For EA kan det være et udtryk for en optimal læring, at kursisterne får øje på egen rolle: *"gør mere ud af at forstå det samspil, der er om det problem ... at de får øje på sig selv i det der."* EA gør opmærksom på, at omsorgspersonerne almindeligvis har meget øje på borgeren, men at de gennem et SPiDO-kursus begynder *"at se sig selv i det samspil."*

Udover at forstå samspil bør undervisningen ifølge EA hjælpe kursisterne til at forstå magten i omsorgen, forstå handlingers kontekstafhængighed og forstå, at handlinger ikke er tilfældige: *"Så siger de, så lykkes det tilfældigvis. Så siger jeg, det er ikke tilfældigheder, det er fordi, at I har tænkt jer om og foretaget en ganske bevidst indsats og handler her, for at udvikle, afprøve [...] det er faktisk vigtigt at lade være med at tilskrive det her fuldstændigt enkeltstående, tilfældig begivenheder. Læringen ligger i at acceptere, at det vi foretager os, det er faktisk et udtryk for bevidst handling og faglighed."*

Om magten fortæller EA blandt andet: *"Det handler om at være opmærksom på magt, og at den så nemt kan tippe til den ene eller den anden side. Hvad vil det sige at komme i øjenhøjde så? Det er ikke bare et eller andet teoretisk begreb, det handler simpelthen om at komme i kontakt med mennesker ... [SPiDO] sætter fokus på magten, og det bare at forstå, at den er der. Eller være opmærksom på, at den er der. Det er jo ikke fordi, de ikke har forstået det, men de bliver lidt opmærksomme på det, at den er der i stort og småt."*

Barrierer for læring hos deltagerne

Når der i læringsteori tales om barrierer for læring, henvises der som oftest til psykiske barrierer i form af forsvar og modstand over for erkendelser og forandringer, som kan være skræmmende, eller over for viden, som skaber brud i en ellers overskuelig dagligdag. Læringsteoriene koncentrerer sig om barrierer som et udslag af de lærendes psykiske forsvar¹³.

På et af møderne i gruppen af undervisere blev der på et tidspunkt talt om at være "projektions-skydeskive", men når SPiDO-underviserne med henblik på evalueringen bliver spurgt om, hvori de ser de største forhindringer eller barrierer for læring hos kursisterne, taler de snarere om problematiske arbejdsforhold, mangel på anerkendelse og uhensigtsmæssig ledelse. AB taler om et personale, som er slidt, fordi der er for lidt personale, og fordi der ikke er sørget for, at de har kunnet tilegne sig ny viden. Hertil kommer mangel på opmærksomhed fra ledelsen. Problemet er ofte, at de arbejder i *"en kultur, hvor man forventer af hinanden, man bare løser opgaven."* Der er organisatoriske problemer med hensyn til kommunikation mellem vagterne. *"Dagpersonalet arbejder på deres facon og aner ikke, hvad aftenvagterne laver og planlægger på deres vegne og alt sådan noget."* AB kobler således læringen på et SPiDO-kursus med mulighederne i det daglige arbejde.

¹³ Se især Knud Illeris (2006): Læring. Roskilde Universitetsforlag.

En anden underviser peger på, at gruppesammensætningen er afgørende. Det betyder noget, at de kan give plads til hinanden, og at de kender hinanden. Der skal være en relativ høj grad af tryghed, før man kan stille sig op og fremlægge en analyse, og endnu mere vigtig er trygheden, hvis man skal have fat i følelser og tabuiserede handlinger.

BD gør opmærksom på, at nogle deltagere kan have dårlige erfaringer med at komme på kursus. Der kan være tale om dårlige erfaringer med hensyn til relevansen af kursers indhold og erfaringer med dårlige undervisningsformer, men der kan også være tale om dårlige erfaringer på grund af mangel på forståelse, støtte, anerkendelse og respekt for det, den enkelte siger og gør i en sådan forsamling. Som allerede nævnt er der tale om mennesker, hvoraf mange formentligt har dårlige erfaringer med skolesystemer og måske også har følt sig mindreværdige eller ligefrem dumme både i folkeskolen og på kurser i voksenlivet.

En tredje underviser peger på problemer med opbakning fra lederne, hvilket somme tider betyder, at ikke alle medarbejdere i en enhed deltager. Når kun få medarbejdere fra en afdeling kan deltage, vil resultatet være sparsomt. RE kalder dette for 'indkapslet læring'. EA taler om tendensen til at tale om tid, som en universal forklaring på, at man ikke ser muligheder for forandring af praksis. Det er blevet et mantra, at vi alle sammen har travlt og er stressede. EA har forståelse for problemerne på grund af tiden, men understreger, at problemer med tid ikke bør forhindre, at kursisterne i deres praksis arbejder ud fra de holdninger, der er i SPiDO.

Rollen som underviser/konsulent

Når underviserne bliver bedt om at karakterisere deres rolle som underviser, bruger flere af dem udtrykket at være katalysator, og EA uddyber: "*Vi stiller os jo til rådighed som inspirator og som sparring for de der folk.*" BD fortæller, at hun skal sætte sig selv i spil, anerkende, forstyrre dem i deres forståelse, skabe en god atmosfære, et godt læringsrum og i øvrigt have sin faglighed i orden.

Der tales også om at skabe fællesskab og solidaritet: *At vi går ind og danner en vis form for fællesskab, fælles solidaritet.* Der tales om 'vi' som i følgende udtalelse: "*at vi sammen kan løse det her. Vi har ikke en løsning ... Der er noget, I er kørt fast i. Det er derfor, vi er her sammen. Vi har noget at bruge hinanden til. Det er et meningsfyldt fællesskab, vi danner omkring det her.... Jeg tror, at der er en synergi-effekt i, at vi oplever ting lykkes [...] at det nytter. Og det at vi kommer med den tro, den tilgang, der tror jeg, at vi tilfører noget energi i lokalet. Men det er også det, der gør, at når man er færdig med sådan en gang undervisning, så er man simpelthen brændt af som en kar-knud.*"

Hvordan hjælper man deltagerne til at nå målene?

På spørgsmålet om, hvordan underviserne hjælper kursisterne med at nå målene, svarer de, at de tilstræber at være forstående og anerkendende over for kursisterne: At de lytter, respekterer kursisternes oplevelser af problemer, at de inddrager kursisternes praksisviden, at de kommer med praksisnære eksempler i deres oplæg, og at de forsøger at skabe dialog. ”SPiDO det skal være et pust, og det skal være et løft, og det skal være noget, man ønsker meget mere af,” siger AB, og BD fortæller, at hun forsøger at skabe et rum, hvor kursisterne oplever, at det er tilladt at være usikker og stille spørgsmål. EA forsøger at være 100 % tilstede: ”Nogle gange kan det være en svaghed, hvis man har undervist i noget af det samme stof rigtig mange gange, fordi så kan man begynde at kede sig i det der. Eller det kommer til at lugte af gentagelse. Men i og med, at vi her er optagede af praksis og det anvendelsesorienterede, så er der hele tiden noget nyt i spil [...] engang imellem ser [det] ud som om, vi kommer ud i en masse svinkeærinder, men der er en kerne i det, og det er der uanset, om det er den ene eller den anden underviser.”

Underviserne om deres styrker og svagheder

På spørgsmålet om, hvori man ser sine personlige styrker (ressourcer) og eventuelle svagheder som SPiDO-underviser, svarer et par undervisere, at deres styrke består i, at de er erfarne undervisere. Et par undervisere ser deres svaghed i mangel på viden om det juridiske stof¹⁴. En underviser nævner problemet med manglende viden om demenssygdomme, men denne underviser fortæller, at hun dog har godt kendskab til problematikker i forbindelse med demens, herunder vanskelighederne for pårørende.

Gennemgående oplever underviserne en styrke i at kunne skabe rum for læring og refleksion og kunne koble teori og praksis. De kan igangsætte processer, der styrker mennesker i deres praksis. En af underviserne siger om sig selv, at vedkommende ikke har stor teoretisk viden om det faglige område, der berøres i SPiDO-kurserne, men vedkommende har en evne til at tage fat i praksis uden at drukne i viden. Denne underviser sammenligner forskellen mellem praksisorienterede personer og personer, som har stor teoretisk viden om et emne, med forskellen mellem en speedbåd og en supertanker: *speedbåden siger di di di di di di, mens supertankeren, det tager altså lige lidt tid, der skal altså sådan et halvt farvand til for at få det 45 grader rundt. Men det er jo også styrken, fordi den rummer så meget, og det er ikke sikkert, speedbåden gør det, men så suser den lige derhen, hvor altså...* ”

Rammefaktorer

Konstruktive læreprocesser støttes gennem en pædagogik, som tager hensyn til kursisternes forudsætninger, gennem en god undervisningsform og gode materialer samt gode praktiske rammer. En underviser med god evne til at tage udgangspunkt i kursis-

¹⁴ I SPiDO's tværfaglige arbejdsgruppe er der en jurist, som underviserne kan hente hjælp hos.

sternes forudsætninger og interesser kan komme til kort på grund af uhensigtsmæssige rammer for undervisningen.

SPiDO-underviserne kommer rundt i landet til forhold, de ikke kender på forhånd. Som regel er forholdene i orden, men der kan være pladsproblemer og dårlig luft, fordi der er samlet for mange mennesker i for små lokaler. Der kan være problemer med lyd, lys, teknik og meget mere, og det er ærgerligt at spilde tid på praktiske problemer, når 25 mennesker er taget ud af det daglige arbejde. Og når der skal foregå meget på en enkelt dag, er tiden kostbar.

Derfor er underviserne blevet spurgt, om de har nogle kommentarer vedrørende praktiske forhold, som kan fremme eller hæmme gode læreprocesser hos deltagerne i SPiDO-forløb (fx angående tid, sted, antal deltagere, undervisningslokaler, ledelsesmæssig opfølgning mv.). De er også blevet spurgt om betydningen af, at kursisterne kommer i teams fra samme arbejdssted og om deres erfaringer med hensyn til ledernes deltagelse i SPiDO-forløbene (formøde, i løbet af kursusdagene, specielt til afslutningen på 3. dag). Desuden er de blevet spurgt om, hvad der bør karakterisere en god SPiDO-underviser, og om betydningen af, at de er en del af en tværfaglig arbejdsgruppe.

Når man spørger underviserne, hvilke ramme faktorer der kan fremme eller hæmme gode læreprocesser, bliver der først og fremmest peget på ledelsens rolle. Det er afgørende, at SPiDO-kurset bliver bakket op af den lokale ledelse. Først og fremmest skal ledelsen vise interesse for læringen og skal være repræsenteret i det mindste ved kursets begyndelse og på 3. kursusdag. Der er lidt forskellige holdninger til, hvor meget ledelsen i øvrigt skal være til stede under kurset. Underviserne har både gode og mindre gode erfaringer hermed. I nogle tilfælde har en leder lagt en uhensigtsmæssig dæmper på kursisterne.

Det er også en ledelsesmæssig opgave at give kursisterne gode betingelser for at følge kurset. Det er vigtigt, at kursisterne kan komme i teams, og det er vigtigt, at de i øvrigt får gode muligheder for at lære. I nogle tilfælde har kursister været meget trætte, fordi de har haft morgenarbejde før kursets start.

Ledelsen skal ligeledes hjælpe med at få ordningen med ambassadører til at fungere¹⁵, og ledelsen er ansvarlig for, at de to studiedage kommer til at fungere. Dette forudsætter, at kursisterne sikres mindst fire timer i fred og ro og gerne to hele dage.

En underviser foreslår, at man laver en SPiDO-dag for ledere i demensomsorgen. En anden underviser skriver, at det er en mangel i SPiDO: *"at vi ikke får lederne i tale. Det er afgørende for opfølgning og SPiDO's brugbarhed i dagligdagen. Jeg kan frygte, at*

¹⁵ Ambassadøren er en af deltagerne, som påtager sig rollen som den, der især forsøger at fastholde de ændringer, der bliver grundlagt i et SPiDO-forløb.

den læring, som SPiDO bringer, bliver glemt, fordi den enkelte leder ikke føler nogen forpligtigelse, eller deltagerne ikke bliver hørt.”

Helt praktiske forhold kan gøre et kursusforløb meget besværligt. Underviserne har oplevet at komme til lokaler, som var uegnede til undervisning. Der har været problemer med fortæring, udstyr, lys og varme.

Hvad karakteriserer en god SPiDO-underviser?

Ifølge svarene fra de undervisere, som er blevet interviewet, og de, som har svaret skriftligt på spørgsmålene, er en god SPiDO-underviser en engageret person, der stiller sin faglighed og sin personlighed til rådighed i en sammenhæng, som udfordrer kursisterne. Underviseren skal formidle på en inspirerende og personlig måde og skal kunne sikre erfaringsudveksling, diskussion og ikke mindst plads til tvivl. En god SPiDO-underviser kan skabe 'forstyrrelser' og give kursisterne lyst til at gå nye og uprøvede veje.

En god SPiDO-underviser er åben for den tværfaglighed, der er lagt til grund for projektet. *”Hvis man kommer for at sandsynliggøre sit eget faglige perspektiv, sin egen faglige tilgang, faglighed, så er det her uinteressant både for den, der skal indgå i det, men også for SPiDO.”*

En god SPiDO-underviser kan undervise sammen med en anden underviser. Underviserens personlighed er afgørende. Han eller hun skal være positiv og nysgerrig: *”Det er jo grundlæggende for enhver faglighed, at hvis ikke den bringer personligheden i spil også, så bliver det jo en distancerende undervisning,”* fortæller EA.

Den tværfaglige arbejdsgruppe

I arbejdsgruppen og blandt underviserne finder man personer repræsenterende følgende uddannelser: Ergoterapeut, sygeplejerske, psykolog, jurist, socialrådgiver, arkitekt, cand.mag. og pædagog (herudover har underviserne videre uddannelse). Alle undervisere sætter meget stor pris på, at SPiDO er bygget op om en sådan tværfaglig arbejdsgruppe, og at konsulenterne har forskellige faglige baggrunde. Underviserne oplever, at tværfagligheden gør arbejdet sjovt. Man kan supplere og lære af hinanden, og der skabes et mere helstøbt koncept.

Hvad og hvordan kan man vurdere et SPiDO-forløb?

Den didaktiske model, som har inspireret til denne undersøgelses spørgsmål til underviserne om deres pædagogiske holdninger, erfaringer og vurderinger af kurserne, forudsætter, at evaluering eller vurdering er en integreret del af en undervisers didaktiske overvejelser. Allerede i planlægningen af et forløb bør en underviser overveje, hvordan vedkommende kan vurdere elevs/kursisters udbytte. I nogle sammenhænge ville sådan noget foregå ved tests, som skal kontrollere udbyttet af en undervisning. I et SPiDO-forløb er underviserne henvist til primært at vurdere kursisters udbytte på

baggrund af deres adfærd på kursusdagene. Hertil kommer den spørgeskema-evaluering, som også er blevet udført. Denne spørgeskemaevaluering kan måske få betydning for, hvordan sådanne kompetenceudviklingsforløb bliver tilrettelagt fremover, men af gode grunde har den ikke kunnet være vejledende for underviserne i selve projektperioden.

Det følgende beskriver, hvordan underviserne undervejs har erfaret, om deres undervisning (om SPiDO-kurset) har været tilfredsstillende. De er blevet spurgt om, hvordan de har kunnet fornemme, om et SPiDO-forløb er gået tilfredsstillende. Desuden er de blevet spurgt om, hvad der for dem ville være det bedste tegn på, at et SPiDO-forløb har været en succes på en arbejdsplads. Yderligere er de blevet spurgt om, hvad de tror, man kan måle eller netop ikke måle med spørgeskemaer, hvor deltagerne skal evaluere forløbene.

Hvordan fornemmer man, at et SPiDO-forløb har været tilfredsstillende?

EA er ikke i tvivl. Man kan sagtens mærke, om et forløb har været tilfredsstillende. At noget lykkes, er dog *"ikke nødvendigvis, at enhver form for samspil er lykkedes, men at det er lykkedes at skabe læring af og i samspillet mellem borgerne og medarbejderne. Og det er jo det, der gør, at man kan mærke, om de sidder med lys i øjnene, og folk de tænker: hold da op, der er en vej i det her, der er flere veje, end vi lige havde regnet med. Så på den måde vil jeg sige, der er ingen tvivl om, at når man kigger de der evalueringsskemaer igennem, så ved man med ret stor sandsynlighed, hvordan de ser ud."*

Det viser sig gennem forløbet om et SPiDO-kursus har været tilfredsstillende: *"Vi er jo hele tiden i dialog med de deltagere, der er. Der er jo ikke ret mange oplæg, hvor man sådan siger, nu er det sådan lidt kateter-undervisning. Og selv, når vi så laver det, så er vi helt åbne over for, at folk de bryder ind og byder til osv.[...] Du kan jo faktisk godt have en gruppe, hvor du tænker: gad vide, hvad det der bliver til? Og så lige så pludseligt på tredje-dagen, så hold da op. Der kan være andre: yes, de vil kunne noget, og så er det ligesom om, den sådan fiser lidt ud, hvis man kan sige det sådan, på tredje-dagen. Det var da også OK. [...]"*

Jeg har haft et hold, som startede, som jeg har forstået det, sådan meget fint, og så viser det sig, at der er lidt sygdom, lidt rekruttering, lidt forskellige ting i sådan en gruppe, så tænker man, det var svært at se lige nøjagtigt, hvor det var, og med hvad de var lykkedes. De var ikke lykkedes i samme omfang, som forventningerne havde været, i hvert fald."

AB fornemmer på stemningen og kursisternes reaktioner, om et kursus har været vellykket. Hun kan opleve at blive irriteret på sig selv, når der har været noget på et kursus, hun ikke har været tilfreds med, *"og så er der de dage, hvor jeg så kører hjem og tænker 'Hold da op, her fik du dem godt nok hjulpet på vej'"*

Underviserne er også blevet spurgt om, hvad der ville være det bedste tegn på, at et SPiDO-kursus har været en succes - hvad ville man gerne se, hvis man kunne være en flue på væggen to måneder efter kursets afslutning? EA ville gerne se et team-møde, hvor de stadig talte om de principper, de har arbejdet med gennem SPiDO-forløbet, fx om de sætter deres egen rolle i spil, om de kan inddrage flere perspektiver, og om de er nysgerrige.

For JC ville det bedste kendetegn på et godt SPiDO-forløb være, at deltagerne fremover trækker på hinanden og på deres demenskoordinatorer. BD nævner blandt andet, at et tegn på et godt SPiDO-kursus ville være, at omsorgspersonerne i højere grad end tidligere kan begrunde deres handlinger, at de har arbejdsglæde, at de i højere grad end før tager udgangspunkt i den enkelte borger, samt at de tør gå nye og uprøvede veje. RE nævner, at et vellykket SPiDO-kursus får personalet til i højere grad at tage udgangspunkt i individet. Herudover nævner hun, at det ville være et tegn på et godt SPiDO-kursus, at omsorgspersonerne samarbejder ud fra faglige argumenter.

Hvad kan man få at vide i en spørgeskemaevaluering?

Underviserne er blevet spurgt om, hvad de tror, man kan indfange gennem et spørgeskema, som er sendt ud til kursisterne for at evaluere SPiDO. Hvad er det, man kan måle? Ifølge EA er det et problem, at man i det første spørgeskema, som blev sendt ud, primært får at vide, hvor tilfredse kursisterne har været med tredjedagen, og EA er i tvivl om, hvad man i det hele taget får at vide i et spørgeskema. Bliver de reelt i stand til at reducere brugen af magt, og beholder de nysgerrigheden? Dette er formentligt et generelt problem ved spørgeskemaer, som skal evaluere et kursus, fordi man langt hen ad vejen kommer til at evaluere den umiddelbare følelse eller måske underholdningsværdien. Alternativet ville være at arbejde noget mere med dagbøger som evalueringsmetode gennem et kursusforløb, *"men det er tiden ikke til i sådan nogle forløb her."*

Det rigtigt interessante er den langsigtede effekt, men ifølge en af underviserne er det ikke sikkert, at det er de umiddelbart mest begejstrede kursister, der forandrer deres praksis på sigt.

Afslutning

Som et sidste punkt er underviserne blevet spurgt om, hvad der er det bedste, og hvad der er det værste eller sværeste ved at undervise i et SPiDO-forløb.

EA svarer: *"Vi lykkes i SPiDO-gruppen med, hvad vi går og gør... Og det kan man sige er meget banalt, men alt andet lige, så er det noget af det, der får det til at blomstre."* SPiDO har succes, men det er sket, at kursister og deres ledere ikke har været enige med SPiDO's undervisere, *"og hvis de ikke ønsker at bevæge sig, så er det meget svært for os at være anerkendende, og så sker det altså, at når vi så ikke er anerkendende, så er det ikke sikkert, at vores undervisning lykkes [...] det værste og det sværeste det er, når nogle deltagere vil give en skylden for, at de ikke er lykkedes."* Med dette udsagn henviser denne underviser til et forløb, hvor kursisterne ikke ville følge loven. De mente, at en borger ville komme til skade, hvis ikke de brugte magt, og de bebrejdede SPiDO-underviserne, at disse talte imod denne magtanvendelse: *"Vil det sige, at I siger, at vi bare skal lade dem være? Og lade mennesker komme i uføre?" - Nej, det vil det ikke. Fordi den pædagogiske indsats er netop at få dem bevæget i den retning, som får det til at være et sammenhængende, konstruktivt samspil. Og det sker ikke nødvendigvis fra den ene dag til den anden."*

Loven skal overholdes, og SPiDO-underviserne forstår, at det kan være svært, men de gør opmærksom på, at grundlaget for magtanvendelsen skal være i orden. Der skal styr på indberetninger mv. Og så skal der arbejdes på andre løsninger. Men det kan være bekymrende at opfordre til nye veje. EA er *"begyndt at læse avisen anderledes. Når nu der er [...] en eller anden borger, som er gået, og et eller andet, der nu er sket, så tænker man 'Uh, er det en af SPiDO-kommunerne, er det en af dem, man selv har været i?"*

SPiDO's undervisere oplever arbejdet med SPiDO som meget berigende og tilfredsstillende, men det er også et hårdt arbejde. Det er krævende at være koncentreret og nærværende gennem en hel dag, og somme tider er underviseren stået meget tidligt op. På spørgsmålet om, hvad der er det sværeste eller værste ved at være SPiDO-underviser, svarer en af underviserne, at det er at *"være oppe halv 5, kvart i 5 om morgenen, kvart i 5 og så videre, det kan jeg altså godt synes er rigtig knaldhårdt. Jeg skal sørge for at have tænkt på sejltider eller orientere mig om, om Vejlebroen nu er brudt ned (griner), at der er propper oppe i Ålborg-tunnelen eller et eller andet, det er alle de der... alt det der udenoms hø og hakkelse, og æhm, har jeg nu fået booket hotelværelset, og hvor er det henne og... jamen, den del kan jeg altså godt undvære, det er helt stensikkert."*

En kort konkluderende opsamling

No profit grows where is no pleasure ta'en
(Shakespeare ca. 1590)

Et af de overordnede mål med SPiDO-projektet er at forebygge magtanvendelse gennem en socialpædagogisk praksis. Hvorvidt de gennemførte kurser rent faktisk lever op til dette mål, kan ikke dokumenteres i herværende evaluering, men undervisernes vurderinger giver dog en vis dokumentation for, at SPiDO-kurserne i hvert tilfælde lever op til målet om at introducere en socialpædagogisk praksis, hvilket ifølge andre evalueringer er en solid basis for at nedbringe magtanvendelsen.

SPiDO-forløbene er anvendelsesorienterede og sætter fokus på praktiske problemer. Der bliver introduceret en socialpædagogisk tænkning og praksis med fokus på etik og holdninger. Der bliver inspireret til en kreativ og ikke-instrumentel tankegang, sådan som det er SPiDO's mål. Kursisterne får styrket deres evne til at se og til at udvikle egen praksis. De kommer i dialog og udvikler deres refleksionskompetencer, herunder analyserer problemstillinger fra praksis samt udarbejder en socialpædagogisk plan.

SPiDO har også som mål at udvikle og fastholde en udviklende og lærende tilgang til indberetning af magtanvendelse, men dette mål har ikke fået nogen specifik opmærksomhed her i evalueringen. Man kan derfor blot håbe på, at kurserne har skabt en åbenhed og en opmærksomhed, som bidrager til en sådan udviklende og lærende tilgang til indberetninger.

De interviewede undervisere og de undervisere, som har bidraget til evalueringen med udsagn og stikord ud fra interviewguiden, giver et meget positivt billede af SPiDO-kursernes form, indhold og pædagogiske idé. Desuden giver de et billede af sig selv som meget engagerede undervisere.

De nedenstående punkter kan betragtes som konkluderende, om end de ikke er dækkende for undervisernes holdninger og erfaringer:

- Ifølge SPiDO-underviserne er kursernes faglige indhold stort set passende.
- Det er en god prioritering primært at satse på refleksion, dialog om problemer, adfærd, følelser mv. samt analyse ud fra praksis (frem for at formidle teori løsrevet fra daglig praksis).
- Det lykkes kursisterne at opnå socialpædagogiske kompetencer.

- Viden om demens og jura er vigtig, men formidling af en sådan viden er en sekundær opgave i et SPiDO-forløb.
- Niveauet i SPiDO rammer deltagerne, fordi det tager udgangspunkt i deres egne formuleringer af, hvad de har behov for at arbejde med.
- Det er værdifuldt, at SPiDO-forløbene er konkrete og anvendelsesorienterede.
- Pædagogikken i SPiDO bringer forstyrrelser ind i vanetænkninger.
- Pædagogikken kan karakteriseres som anerkendende og/eller problem- og praksisorienteret.
- SPiDO skaber forandring (bevægelse) og engagement.
- Kurserne giver selvtillid, og kursisterne kommer til at se sig selv og egne praksisformer i en større sammenhæng.
- SPiDO giver ikke konkrete værktøjer, men sigter mod nye adfærds- og praksisformer og en kritisk-konstruktiv tænkning.
- Kursisterne er i centrum, og de bliver respekteret og anerkendt for deres indsats.
- Undervisningsmaterialerne er varierede og særdeles velegnede.
- Strukturen er meget velegnet (fx skift mellem kursusdage og studiedage).
- De lokale leders tilstedeværelse på 3. dagen er vigtig, især fordi den viser deres opbakning.
- Dobbelt underviserdækning er af stor betydning, og skift af underviser undervejs i forløbet er med til at sikre, at "ejerskabet" bevares hos kursisterne.
- Tværfagligheden bag SPiDO værdsættes højt af underviserne.